

‘Tænk på Kina som din bedstemor og Japan som din bedstefar’

Ungdom, hverdagsliv og fremtidsdrømme på militærøen Okinawa

Af Firouz Gaini

Okinawa er et øsamfund, der altid har været nødt til at forholde sig til fremmede magters store indflydelse på øernes kulturelle og politiske udvikling. I denne artikel vil jeg analysere og diskutere unges strategier og hverdagsidentiteter for bedre at forstå, hvilken relation og emotionelle tilknytning de har til Okinawa som sted, samt hvordan de forhandler og knytter deres identiteter til de ældre generationers lærdom. Unge mennesker på militærøen Okinawa fik tidligere ofte at vide, at de skulle tænke på Kina som deres bedstemor og Japan som deres bedstefar. Formålet med dette metaforiske slægtskabsbillede var at minde de unge om øgruppens afhængighed af et godt forhold til begge sine magtfulde og rivaliserende naboer. Denne artikel undersøger, hvordan de unges hverdagsliv og fremtidsmuligheder ser ud i et øsamfund, der mest er kendt som en kombination af et tropisk turistparadis og en omstridt garnison for de amerikanske styrker i Østasien. Artiklen argumenterer for, at de unge udfordrer dominerende narrativer og myter om deres øgruppe og påpeger, at de ønsker at åbne for nye alternative forestillinger om Okinawa og dets position i den globaliserede verden.

Hvorfor Okinawa?

Okinawa er nok, hvis man inkluderer den omfattende japanske forskningslitteratur, et af verdens mest grundigt studerede samfund, siger antropologen Patrick Beillevaire i sin artikel *The Ethnology of Okinawa: Between Folklore Studies and Social Anthropology* fra 2012. Min egen forskning bidrager til antropologiske studier af ungdom og unges fremtidsperspektiver med særlig fokus på, hvordan de modsætter sig forestillede narrativer om samfundet. Nærværende artikel giver antropologiske perspektiver på, hvad det vil sige at vente på en uvis fremtid, og hvordan unge forhandler dette i deres

Hus på den lille ø Taketomi.

omgang med hverdagens komplekse politiske og militære realiteter i Okinawa. Antropologiske studier om ungdom og fremtid har fokuseret på unge i usikre situationer, hvilket for eksempel er blevet undersøgt med begrebet 'waithood' af eksempelvis Alcinda Honwana, som skrev artiklen *Youth, Waithood and protest movements in Africa*. Artiklen skriver sig ind i en faglig diskussion om, hvordan ungdom forhandler fortid, fremtid og identitet i forhold til et dynamisk lokalt-globalt samspil på det kulturelle plan. Jeg valgte Okinawa som et feltarbejdssted, fordi det gav mig muligheden for at studere ungdom fra en japansk øgruppe i forandring. Dette var i forlængelse af et tidligere etnografisk projekt om ungdom fra den langt mindre øgruppe Oki, også kaldt Okinoshima, udenfor Honshū, der i det 21. århundrede har været karakteriseret af et stærkt ønske om at revitalisere sin identitet og at opnå en mere selvstændig position i en globaliseret verden. På den måde repræsenterer Okinawa også et bindeled mellem min forskning fra nordatlantiske øsamfund (Færøerne og Grønland) og Japan. Dertil faldt valget på Okinawa pga. øsamfundets særlige komplementære blanding af militarisme og turisme (inkl. såkaldt militarisme), som har stor indflydelse på de lokale ungdomskulturelle udtryksformer.

Artiklen er baseret på et kort feltarbejde af én måneds varighed i Okinawa sommeren 2018. Jeg var gæsteforsker ved University of the Ryukyus under mit ophold på Okinawa. De fleste af deltagerne i mit projekt var stude-

rende ved store universiteter og højskoler, men jeg havde også samtaler med en gruppe yngre mennesker fra en udvalgt folkeskole (7.-9. klasse) midt i hovedstaden Naha. Desuden fik jeg kontakt med nogle andre unge, der ikke var under uddannelse, gennem de universitetsstuderende. Mine mest centrale deltagere – omtrent 20-25 personer i aldersgruppen 16-22 år – havde tilknytning til følgende fire institutioner: University of the Ryukyus, Okinawa International University, Okinawa Christian University og National Institute of Technology – Okinawa College. Selvom de fleste deltagere var i stand til at kommunikere på engelsk på basisniveau, var der nogle enkelte, der havde svært ved at udtrykke sig på engelsk. Her var jeg afhængig af tolk til at gennemføre samtalerne. Alle deltagere er anonyme i denne artikel, og alle citater er oversat fra engelsk. Ungdomsidentiteter refererer i denne artikel til de unges værdier og praksisser, der skaber kulturelle og sociale fællesskaber, som reflekterer ungdomsgenerationens position mellem barndom og voksenliv og mellem fortid og fremtid.

Hus på den lille ø Taketomi.

Væbnede fredsoer

I det Østkinesiske Hav, mellem Taiwan og Japan, ligger øgruppen Okinawa (kaldt Uchinaa på det lokale sprog), som er kendt som “Østens Galapagos” i kraft af sit rige og unikke økosystem, men som også er kendt som en amerikansk fæstning i Østasien på grund af USA's store militæranlæg på øerne. Okinawas historie er kendetegnet af regionale rivaliserende stormagter – primært Japans og Kinas, og fra det 19. århundrede også USA's – stræben efter at få politisk og økonomisk indflydelse på øerne, der i århundreder var centrum for blomstrende maritime handelsnetværk i Sydøst- og Østasiens kystområder. Det er også skæbnens ironi, at Okinawa, der i en række skriftlige kilder fra ældre tid beskrives som et rige med gæstfrie og fredselskende

mennesker uden våben, i godt og vel 75 år har fungeret som hovedbase for massive amerikanske bombetogter i forskellige krigszoner: for eksempel Korea, Vietnam og Afghanistan. Ifølge historikeren George Kerr, der har skrevet standardværket *Okinawa – The History of an Island People*, er Okinawa for lille og fattigt til at tiltrække opmærksomhed i fredstid, men dømt til at være i rampelyset når stormagter er i krise.

Kongeriget Ryukyu – som inkluderede Okinawa og en del andre øer i den sydlige ende af det, der i dag hører til nationalstaten Japan, betalte skat til og fik beskyttelse fra Kina fra dets grundlæggelse i det fjortende århundrede og frem til Satsuma-rigets invasion af Ryukyu-øerne i 1609. I 1872, fire år efter Meiji-genoprettelsen af Japan, annekterede det Japanske imperium

Okse i gade i landsby.

Vandbøffel (bruges nogle steder som taxi for turister)

Ryukyu-øerne. Kongerne i Ryukyu havde ry for at være mestre i kunsten at balancere sine diplomatiske relationer til de regionale rivaliserende stormagter Japan og Kina, og på denne måde at bevare sin sårbare selvstændighed. “Tænk på Kina som din bedstemor og Japan som din bedstefar”, sagde ældre folk i Okinawa dengang, ifølge antropologen William Lebra. USA besatte Japan fra 1945 til 1952, men det var først i 1972 at Okinawa formelt blev tilbageført til Japan, men til stor skuffelse for befolkningen i Okinawa blev de amerikanske militærbaser ikke lukket ned. Okinawa har omtrent halvdelen million indbyggere i dag, hvoraf mindre end 150.000 bor på andre øer end den tætbefolkede hovedø Okinawa. Hvis man ser på aktivt amerikansk militærpersonel, og inkluderer deres familiemedlemmer og andre civil ansatte, er der mere end 50.000 mennesker, der hører til de amerikanske baser i Okinawa. Okinawa er en glemt koloni i en postkolonial verden, siger professor i international lovgivning, Richard Falk.

Kolonialisme og underholdning

Det er svært at undgå at bemærke, at den tætbefolkede hovedø Okinawa (samme navn som øgruppen) er en militariseret garnison-ø med Disneyland-lignende forlystelsessteder til lokalbefolkning, turister og militærfolk fra baserne. Under feltarbejde i Okinawa sommeren 2018 blev jeg mindet om dette, da de kvidrende cikaders summen blev overdøvet af det berygtede Ospray-militærfly (der kan minde om et enormt insekt med sine store opadvendte propeller på vingerne), hvis skræmmende støjniveau kan komme helt op på 100 decibel. Flyet er berygtet for at være involveret i mange ulykker, derfor også kaldt “enkemageren” i militærjargon.

Selv om modstanden imod de amerikanske baser generelt er stigende i befolkningen, og erindringen om store lidelser og tab i det tyvende århundrede er stærk, så er dette ikke ensbetydende med, at de unge på øerne ønsker at slippe af med den kulturelle og sociale “amerikanisering” eller vestliggørelse af øsamfundet. At modstanden er voksende, dog også fluktuerende i det lange tidsperspektiv, er en konsekvens af den store utilfredshed i befolkningen med den japansk-amerikanske negligering af Okinawas ønsker og krav, men også af en gryende frustration over besættelsens miljømæssige konsekvenser. Da jeg tog til Okinawa for at lave etnografisk feltarbejde, havde jeg i sinde at sætte mig ind i de unges hverdagsliv og fremtidsperspektiver, og at forsøge at forstå ungdomslivet i forhold til den komplicerede militære og politiske situation i Okinawa – at være i en form for dobbelt kolonial situation, hvor Japan og USA bruger øerne til at vedligeholde sin militære og politiske alliance og til at holde Kina væk fra øerne og regionen. Det særlige okinawanske begreb *chanpurū*, der kort sagt henviser til kunsten at blande sammen eller forene, åbnede mine øjne for den kendsgerning, at øsamfundet i grunden altid har baseret sig på en kulturel kombinationskunst, og at denne strategi og proces også er en præmis for de unges sammensatte identiteter, som kan siges at kendetegne Okinawa i dag.

Med eller uden militærbaser

Da jeg besøgte the National Institute of Technology i den lille nordlige by Henoko, som grænser op til den store amerikanske militærbase Camp Schwab og den frodige og maleriske Oura-bugt, mødte jeg en gruppe studerende, der meget gerne ville fortælle mig om deres øgruppes diverse problemer, dilemmaer og fordele. Her fik jeg at høre om forhold, der reflekterer Okinawas dobbelthed mellem krig og fred og mellem amerikanske og japanske interesser. Okinawas samfundsudvikling i efterkrigstiden kan bedst beskrives som en “kolonial modernitet”, siger antropologen James Roberson, der mener, at de unge udfordrer koloniale og postkoloniale magtstrukturer gennem deres musik og kunst, som repræsenterer alternative kultur- og modernitetsforståelser. Det store spørgsmål, som alle andre sam-

fundsdebatter bliver relateret til, er basernes fremtid: vil de amerikanske militærbaser forsvinde eller ikke – og hvad er bedst for Okinawa?

Makoto, en ung mandlig økonomistuderende fra en akademikerfamilie, fortæller mig, at han forventer at baserne vil forsvinde inden 30-40 år, samtidig som en stor kulturel revitalisering vil vise sig i Okinawa. Det er hans håb, at Okinawas sprog, kultur og historie vil få højere status og anerkendelse i skolen. “Og læseplanerne,” siger han, “bør inkludere tema og materiale, der afspejler de kontekstuelle realiteter i lokalsamfundet.” Derefter ser Makoto mig i øjnene og tilføjer, at dette i grunden er “mere håb end forventning.” En anden deltager, Ria, som er en livlig ung kvinde, der studerer psykologi ved universitetet, udtrykker bekymring for de såkaldte “anti-base” aktivisters kampagner, som hun mener er skadelige for Okinawa. Hun mener, at aktivisterne er tilrejsende fra andre dele af Japan, der ikke har godt i sinde, men hun dokumenterer ikke sin påstand. Takuma, en anden mandlig psykologistuderende, er også ved at være godt træt af dem, der “kun klager om de amerikanske baser”, selvom han forholder sig kritisk til flere forhold ved baserne. Han er af den holdning, at amerikanerne og folket i Okinawa bør finde en fredelig måde at leve sammen på. Saki, en kvindelig studerende med arbejderklassebaggrund, mener, at baserne er det absolut største problem for Okinawa i dag. “Det er et problem,” pointerer hun, “for hele Japan.” Hendes fremtidsdrøm er at “styrke Okinawas selvstændighed og at udvikle erhvervslivet og industrien, samt at booste den lokale økonomi.”

Flere af de unge påpeger, at japanere har mindre respekt for folk fra Okinawa end amerikanere har. Japanere har skabt myter og fantasier om Okinawa som et tropisk uberørt paradys i syd, siger flere af deltagerne, og dette billede skaber en forestillet kontrast mellem det moderne og civiliserede Japan og det primitive og traditionelle Okinawa. Hana, der studerer matematik og fysik, og som er Sakis ven, er ikke imponeret over sin egen generation: “De unge har magten, men de er ikke interesserede i at ændre samfundet”, siger hun kritisk. “Unge, der interesserer sig for politik,” siger hun, “repræsenterer en minoritet.” De unge kæmper med at få hverdagen til at fungere, siger hun, og de har vænnet sig til at have baserne som nærmeste nabo, så mange unge mennesker engagerer sig ikke i den aktuelle politiske debat.

Uddannelse og identitet

Hiroto, en ung mand fra en landmandsfamilie, der dog også omfatter en del lærere, og som studerer ved universitet i Henoko, fortalte om nødvendigheden af at investere i uddannelse for Okinawas fremtid. I en tekst skrevet til mig, siger han blandt andet:

“Jeg tror at for at få Okinawa til at blive velstående i fremtiden, så er det nødvendigt at videreudvikle jobmulighederne og at vække folkets bevidst-

Hus i byen Ishigaki.

hed om uddannelse. At etablere universiteter og gymnasier, der kan sammenlignes med institutionerne i hele landet, er også vigtigt”

Flere deltagere i min undersøgelse reflekterede over øgruppens uddannelsesmæssige vanskeligheder og svagheder i forhold til meritokratiske Japan. Hiroto snakkede også om de fattige familier i Okinawa, hvor forældrene ikke forstår, hvilken betydning videreuddannelse kan have for deres børns muligheder. “Derfor,” siger han, “vil Okinawa forblive fattigt for altid.” Okinawa har større arbejdsledighed, lavere lønninger, mere fattigdom og lavere uddannelsesniveau end alle andre japanske myndighedsområder. Der er også en række problemer knyttet til de amerikanske militærbaser: konstant støj fra fly og helikoptere, ulykker i forbindelse med militærøvelser, forurening og overvågning, vold og kriminalitet.

De unge fra Okinawa udtrykker i det hele taget en meget stærk emotionel tilknytning til stedet, hvor de er vokset op, og som de identificerer sig med. Dette udtrykkes i længselsfulde sange og fortællinger, men også i forhold til de unges erfaringer og oplevelser fra eksil i Japan og andre lande. En ung mand fortæller mig om sin rejse til Brasilien, der har en okinawansk diaspora: “Jeg blev overvældet – fordi mange okinawanere bor der! De snakker uchina-guchi [okinawansk sprog] og spiller Sanshin [okinawansk strengeinstrument], danser Eisa [okinawansk dans].” Jeg bemærkede desuden, at

unge kvinder og mænd, der tidligere i deres liv havde prøvet at bo i en relativt lang og uafbrudt periode i fastlands-Japan eller i et fremmed land, gjorde meget ud af at præsentere Okinawa som noget helt særligt – et ejendommeligt land med egen kultur og historie, eget sprog og livssyn – som de, med egne ord, ikke var klar over, førend de befandt sig lang væk fra øerne. Dette minder om det, som andre mennesker fra andre samfund også oplever, når de rejser væk fra hjemegnen, men forskellen ligger i, at okinawanere føler, at denne del af deres kultur er gemt godt væk fra hverdagens realiteter i Okinawa i det 21. århundrede. Shiori, en ung kvindelig studerende fra højskolen i Henoko, forklarede for mig, at hun under et studieophold i Canada virkelig opdagede sit hjemland.

De unge ønsker hverken at holde fast i romantiserende billeder af eksotiske paradiser eller at tegne et elegisk billede af et fortabt og undertrykt folk. De vil ikke have offerrollen men meget hellere være respekterede som selvtænkende verdensborgere.

Chanpurū og den svære balancegang

“Tænk på Kina som din bedstemor og Japan som din bedstefar”, sagde ældre folk i Okinawa som nævnt, men hvad siger de unge i dag? Hvordan forholder de sig til stormagterne, der har indflydelse på det meste, der sker på øerne? Og hvordan knytter de det store politiske spil på makroniveau til hverdagens trivialiteter på mikroniveau? Her kommer det smarte okinawanske udtryk chanpurū ind i billedet. Kunsten at blande og sammensmelte er godt kendt på Okinawa gennem chanpurū (jeg nævnte f.eks. de gamle kongers diplomatiske snedighed), der oprindeligt refererede til gastronomisk kunst, men som i dag også bruges om f.eks. chanpurū-kultur, der associeres med multikulturalisme og forskellige identiteter. Og som, kort sagt, fungerer som symbolsk kapital i kultur møder i mange forskellige kontekster. Chanpurū bliver ofte brugt til at beskrive populærmusik, litteratur, film og teater. I forhold til ungdomsliv, så kan man måske sige, at chanpurū-processen er en lokal variant af den generelle tendens til at kombinere forskellige kulturelle strømninger i ungdomsidentiteter i senmoderne samfund. De unge navigerer og balancerer mellem idealiserede forestillinger om det “autentiske” i okinawanske, japanske og amerikanske kultursymboler, og eksperimenterer med nye variationer i deres hverdagspraksisser. Det kan bruges til at genvinde noget, der måske var i færd med at gå tabt, ved at knytte det til noget nyt.

Den okinawanske kulturforsker Ariko Ikehara siger, at chanpurū kan fungere som “overlevelsestrategi” for folk, der er hjemløst af krigsminder, nuværende militarisme og udenlandsk militær dominans i den neoliberale verden. Dette passer naturligvis bedre til de ældre generationer end til ungdomsgruppen, men de unge opsøger selv deres forældres og bedsteforældres

barndoms minder, og også ældre tiders realiteter i deres arbejde med at forstå deres egen tid bedre. Chanpurū-processen, siger den amerikanske antropolog Christopher Nelson i sin bog *Dancing with the Dead*, reflekterer en præstation af pragmatisme og innovation i forhold til det nødvendige engagement med de fremmede kulturers komplekse indflydelse på samfundet. En ung kvindelig studerende fortalte mig, at Okinawa “er en region, der har mange kulturer... Den kaldes chanpurū *bunka* [kultur]”. En anden studerende fortalte mig, at han synes “at Okinawa er internationalt, og et fredssymbol”. Forholdet til USA og de amerikanske baser kan med hensyn til samtidens ungdomsgeneration belyses i forhold til en form for “chanpuruisme”. Flere unge mennesker, som jeg mødte i Okinawa, siger, at amerikansk ungdomskultur, for eksempel i forhold til musik, natteliv og forbrugsvarer, har haft stor betydning for deres ungdomsliv i Okinawa. Sora, en 20-årig studerende fra Okinawa Christian University, fortæller mig åbent, at hun elsker USA og amerikansk kultur. Som teenager elskede hun at besøge det, hun kalder “the American village”, et stort shopping- og underholdningscenter i byen Chatan, der ligger i nærheden af nogle af de amerikanske baser. Centeret fungerer som “neutralt” mødested for lokale og folk fra baserne. Hun har mange venner, der arbejder på baserne (i restauranter, butikker, vaskerier), der er små lukkede “amerikanske” lokalsamfund ved siden af de militære anlæg.

At vente og at håbe

“Øfolk må altid vente”, siger en af de mandlige figurer i et populært danse-teaterstykke fra Okinawa, “vente på et nyt daggry... Derovre kan man se en okinawansk morgendag.” At vente er en del af de unges hverdag i vor tids usikre og globaliserede verden. Muligheden for at drømme og forestille sig en anden morgendag er en vigtig del af de unges sociale praksisser. I et overophedet risikosamfund, hvor mange mennesker slutter sig til ét fremtids-scenarie, der efter sigende ikke er til at komme udenom, noterer vi os, at de unge omfavner alternative uforudsigelige fremtidsscenarier. “Det eneste vi kan gøre, er at grine og komme videre”, siger en figur i en komedie fra Okinawa. Chanpurū-processen er “hundrede års latter”, siger Ariko Ikehara, og latter henviser her til de marginaliseredes våben imod besættelsesmagterne. De unge venter, men der er ikke tale om en passiv og indholdsløs venten, fordi de unge aktivt bruger deres position til at forberede sig til et voksenliv med nye muligheder i forhold til samfundsudvikling i Okinawa. I denne artikel har jeg illustreret og diskuteret de unges kulturelle strategier og identiteter og er kommet frem til, at de unge i Okinawa formår at hente inspiration til en bedre fremtid i en fortid, der blandt folk fra de ældre generationer vækker minder om fattigdom og håbløshed.

Forslag til videre læsning

Allen, Matthew. (2002). *Identity and Resistance in Okinawa*. Oxford: Rowman and Littlefield Publishers.

Nelson, Christopher. (2008). *Dancing with the Dead. Memory, performance, and everyday life in postwar Okinawa*. London: Duke University Press.

Om forfatteren

Firouz Gaini er professor i antropologi ved Færøernes Universitet. Han har lavet feltarbejde i Japan, Frankrig, Grønland og på Færøerne. Faglig interesse: ungdom, køn, identitet og fremtidsperspektiver. Geografisk fokus på små ø- og kystsamfund.